

Problem tolerance teacher in the process of democratization and humanization of the school has the important topicality as to improve the educational process for a new level it will be impossible without a high level of professional education by using practice for the social contract of society.

Scientific achievement has been shown that the task-oriented organized process of individual education is based on different pedagogical grounds. It would be also noted the existing paradigm of pedagogical education in different problems level related to tolerance development and the creation of tolerant environment, although these terms are not specified, but they are oriented on the individual. The tolerance problem is extremely topicality to any historical period.

Only tolerant teacher can bring up a child and tolerance problem of future teachers is important.

Key words: *the educational strategy, pedagogical tolerance, principles, the formation of tolerance, knowledge and skills, the student.*

Подано до редакції 14.10.2014.

УДК 378.091.21:

© 2014

Радул С.Г.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА

У статті розглядаються теоретичні аспекти дослідження структури такого поняття як «міжкультурна компетентність» та розкриття змісту її структурних компонентів (когнітивного, культурологічного, мотиваційного) через систему змістовних характеристик (компетенцій), що визначають предметний та функціональний зміст міжкультурної компетентності викладача іноземної мови. Зміст міжкультурної компетентності викладача іноземної мови зумовлюється розвитком у нього сукупності професійно важливих та особистісних якостей і характеристик та має функціональні прояви.

Ключові слова: *викладач іноземної мови, змістовна характеристика, міжкультурна компетентність, структурний компонент.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні тенденції розвитку мовної освіти передбачають міжнародну інтеграцію, оновлення цілей і змісту навчання у вищих навчальних закладах. Провідною метою сучасної освіти є розвиток соціально-активної, гуманістично спрямованої особистості, яка при цьому вільно володіє іноземною мовою. Важлива роль в цьому процесі відводиться саме викладачу іноземної мови, основними рисами якого є ділова ініціатива, інноваційність мислення, професійна компетентність, інформаційна культура. Викладач іноземної мови має володіти вмінням виступати в ролі посередника між власною та іншомовною культурою, визначати причини порушень міжкультурної комунікації та ефективно усувати непорозуміння та конфліктні ситуації, викликані міжкультурними відмінностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Міжкультурна компетентність як науково-педагогічна проблема була предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних учених: В. Баркасі, Ю. Варданян, Н. Гальсакової, Е. Зеєра, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Новікової, О. Леонтовича, І. Переходько, О. Пошетун, Д. Равена, В. Хутмахера, А. Хуторського, С. Шехавцова та ін.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у теоретичному обґрунтуванні структури міжкультурної компетентності та у розкритті змісту її основних структурних компонентів через систему змістовних характеристик (компетенцій), що визначають предметний та функціональний зміст міжкультурної компетентності викладача іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження... Для кращого розуміння природи міжкультурної компетентності слід розглянути її основні структурні елементи. Так, О. Новікова [3] до структурних елементів міжкультурної компетентності відносить: афективний, когнітивний та процесуальний. Афективний компонент міжкультурної компетентності передбачає позитивне сприйняття культурного різноманіття, уміння підтримувати атмосферу довіри і співробітництва, розвинену чутливість до емоційного стану учасників міжкультурного спілкування. До когнітивного компонента відносять культурноспецифічні знання; знайомство з історією і культурою народів, національними особливостями та їх проявом у повсякденному і діловому житті; знання правил міжкультурного спілкування; володіння методами кроскультурного аналізу. Процесуальний елемент міжкультурної компетентності являє собою стратегії, які застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів.

Вважаємо, що доцільно при виділенні структурних компонентів міжкультурної компетентності враховувати модель професійно-педагогічної діяльності, яка розроблена Н. Кузьміною [1]. У цій моделі виокремлено такі структурні компоненти: суб'єкт педагогічного впливу, об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, цілі навчання, засоби педагогічної комунікації.

Для визначення власної структури міжкультурної компетентності викладача іноземної мови ми враховували функціональні компоненти вище зазначеної моделі. На основі проведеного аналізу ми виділили такі основні компоненти міжкультурної компетентності: *когнітивний; культурологічний; мотиваційний.*

Приймаючи до уваги думки Н. Кузьміної [1] та А. Маркової [2], ми прийшли до висновку, що розвиток міжкультурної компетентності можливий за умови взаємодії наповнених загальнокультурним, міжкультурним та культурно-специфічним змістом базових структур особистості в поєднанні: *когнітивної* (лінгвістичні знання, уміння; професійні психолого-педагогічні знання; знання з фаху, знання способів педагогічної комунікації, психологічних особливостей студентів, самопізнання своєї особистості і своєї діяльності, проєктивні, інформаційні та організаторські здібності, уміння конструювати та організовувати власну професійну діяльність); *культурологічної* (орієнтація в соціокультурній та міжкультурній сферах, осмислення культурних, соціальних та політичних явищ як в Україні, так і за кордоном, здатність до діалогу як способу ставлення до культури та суспільства, уміння співставляти власну культуру з іншими культурами та використовувати здобуті вміння та навички у професійній діяльності); *мотиваційної* (спрямованість до ділового та професійного спілкування із зарубіжними партнерами, комунікаторами, мотивація саморозвитку міжкультурних знань, умінь, навичок) сфер.

Розглянемо зміст кожного з визначених компонентів міжкультурної компетентності через систему змістовних характеристик (компетенцій), що визначають предметний та функціональний зміст досліджуваної характеристики, забезпечують готовність викладача іноземної мови до ефективної діяльності в міжкультурному просторі.

Перелік основних компетенцій, що характеризують зміст міжкультурної компетентності викладача іноземної мови представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Змістовні характеристики міжкультурної компетентності викладача іноземної мови

Компонент	Змістовні характеристики (компетенції)
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - методична - дидактична - соціально-психологічна - інформаційна - лінгвістична (мовознавча) - культурно-мовленнєва
Культурологічний	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна (соціальної взаємодії) - лінгвокраїнознавча (країнознавча) - комунікативна - соціокультурна - компетенція культурного обміну
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> - мотиваційна гнучкість - мотивація досягнень - професійна спрямованість - самореалізація

На нашу думку, варто зупинитися на кожній із компетенцій окремо. Так, методична компетенція – це оволодіння знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання та уміння творчо застосувати ці знання в педагогічній діяльності.

Наступною змістовною характеристикою когнітивного компонента міжкультурної компетентності викладача іноземної мови є дидактична компетенція. Зміст цієї компетенції розглядається як єдність знань й умінь навчати студентів іноземній мові та як здатність і потребу до самоосвітньої діяльності з фахової дисципліни. Основу дидактичної компетенції становить набутий синтез знань (психолого-педагогічних, соціальних, методичних, загальноосвітніх); умінь (професійно-педагогічних, спеціальних, самоосвітніх); навичок творчої діяльності.

До змісту когнітивного компонента досліджуваної нами компетентності входить соціально-психологічна компетенція. Ця компетенція передбачає здатність викладача ефективно взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних відносин і включає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування й реалізувати їх у процесі взаємодії.

Важливою характеристикою міжкультурної компетентності викладача іноземної мови є інформаційна компетенція. Під інформаційною компетенцією розуміють здатність самостійно шукати, аналізувати, відбирати, обробляти та передавати необхідну інформацію за допомогою інформаційних технологій.

Однією із характеристик когнітивного компонента є лінгвістична компетенція. Зміст якої розкривається через знання мовних одиниць і правил їх поєднання; правила творення граматичних форм; обсяг і точність володіння лінгвістичними компонентами; здібність будувати речення за допомогою засвоєних мовних умінь.

Ключовою компетенцією міжкультурної компетентності викладача іноземної мови є культурно-мовленнєва. Вона включає в себе сукупність знань, умінь і навичок, які відповідають так званому елітарному типу мовленнєвої культури [6, с. 16]. У процесі визначення змісту культурно-мовленнєвої компетенції повинні бути враховані такі поняття, як культура мови, норми мови і мовлення, загальнофілологічні норми, типи мовленнєвої культури, комунікативні якості мовлення, постулати мовного спілкування, етичні норми.

Наступною якісною характеристикою міжкультурної компетентності є – культурологічний компонент, зміст якого розкривається сукупністю нижчевизначених компетенцій. Насамперед, це – соціальна компетенція, яка в педагогічній науці розглядається як характеристика рівня соціалізації людини або як особистісна властивість, що забезпечує взаємодію людини зі світом на основі його ставлення до себе, до суспільства, до інших людей, до діяльності. Лінгвокраїнознавча компетенція розглядається як результат оволодіння фахівцем особливостями вербальної та невербальної поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях [8].

Продовжуючи визначати зміст культурологічного компонента, зупинимося на комунікативній компетенції. На сучасному етапі розвитку освіти комунікативна компетенція передбачає оволодіння людиною певними нормами спілкування, поведіння, як результат навчання. Комунікативна компетенція – це засвоєння етно- і соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведіння; ступінь володіння технікою спілкування. До складу цієї компетенції входять знання, уміння, здібності, що забезпечують ефективність спілкування в будь-яких його формах, і здібності, які допомагають установленню та підтримці контактів з іншими людьми [5].

До суттєвих змістових характеристик культурологічного компонента відносять соціокультурну компетенцію, яка інтерпретується як: сукупність специфічних лінгвокраїнознавчих, соціолінгвістичних, соціально-психологічних, культурознавчих і міжкультурних знань, навичок і вмінь, що складають готовність особистості до міжкультурного діалогу; систему уявлень про національно-культурну специфіку мовленнєвої поведінки й здатність користуватися тими елементами соціокультурного контексту, які релевантні для породження та сприйняття мовлення з точки зору носія мови.

Характеристиками соціокультурної компетенції є: знання мовних одиниць і вмінь використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій, знання про народ-носій мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї, знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність сприймати мову в її культурноносній функції, з національно-культурними особливостями, уміння орієнтуватися в соціокультурному та міжкультурному середовищі.

Однією із змістовних компетенцій міжкультурної компетентності викладача іноземної мови є компетенція культурного обміну – як інтегративна характеристика, яка базується на засвоєнні ним різних рівнів культури: інтернаціональної, національної, соціальної, професійної.

Серед вагомих змістовних характеристик мотиваційного компонента виокремлюють мотиваційну гнучкість. У психолого-педагогічній літературі під мотиваційною гнучкістю розуміють практичну компетенцію, яка включає уміння бути терпимим до нових ідей або видів діяльності, а також мотивацію приймати зміни, бути винахідливим та гнучким при вирішенні проблем та долати кризи.

До значущих змістовних характеристик мотиваційного компонента належить мотивація досягнення. Це різновид мотивації діяльності, який пов'язаний з потребами індивіда добиватися успіху в поставлених задачах у будь-якій діяльності, а також уникати всіляких негараздів. Мотивація досягнення проявляється у прагненні суб'єкта докладати зусилля і домагатися можливо кращих результатів в галузі, яку він вважає значущою.

Важливою складовою змістовної характеристики мотиваційного компонента є професійна спрямованість, яка передбачає розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. На думку О. Панф'ярової, професійна спрямованість – це інтегральна характеристика мотивації професійної діяльності, що визначається в мотиваційній сфері і проявляється в інтересах, відносинах, цілеспрямованих зусиллях [4, с. 327-331].

Так, В. Сластьонін вважає, що основу професійної спрямованості особистості викладача становить інтерес до своєї професії, вона проявляється в позитивному емоційному ставленні до студентів та їх батьків, педагогічної діяльності в цілому і до конкретних її видів, зокрема у прагненні до оволодіння педагогічними знаннями й уміннями [7, с. 14-28].

Заключною змістовною характеристикою мотиваційного компонента є компетенція самореалізації. У науковій літературі самореалізація розглядається як збалансоване та гармонійне розкриття всіх аспектів

особистості; розвиток генетичних та особистісних можливостей. Отже, самореалізація викладача виявляється одночасно як характеристика цілісності його особистості та рівня його соціальної активності, що проявляється в педагогічній майстерності, творчості, професійно-педагогічній культурі.

Висновки... Таким чином, зміст міжкультурної компетентності викладача іноземної мови зумовлюється розвитком сукупності професійно важливих та особистісних якостей і характеристик, має функціональні прояви. Основними структурними компонентами міжкультурної компетентності визначено: *когнітивний; культурологічний; мотиваційний*. Зміст кожного із вказаних компонентів міжкультурної компетентності може бути деталізований через систему змістовних характеристик (компетенцій), що визначають предметний та функціональний прояви міжкультурної компетентності викладача іноземної мови.

Література

1. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Политехника, 2002. – 189 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 308 с.
3. Новикова О.С. Межкультурная компетентность в глобализирующемся мире [Электронный ресурс] / О.С. Новикова. – Режим доступа : <http://www.bazaluk.com/conference/193/comments.html>.
4. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование: Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк, 2000. – 204 с.
5. Переходько И.В. Роль самостоятельной работы в формировании межкультурной компетентности студентов / И. В. Переходько // Самостоятельная работа студента: организация, технология, контроль: материалы Всероссийской науч.-практ. конф. / Оренбург, гос. ун-т. – Оренбург: ОГУ, 2005. – С. 279-285.
6. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: Монографія / С.О. Сисоева. – К. : Полиграфкнига, 1996. – 406 с.
7. Сластенин В.А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование [Текст] / В.С. Сластенин // Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М. : Педагогика, 1982. – С. 14-28.
8. Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранным языкам / В. П. Фурманова. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 1993. – 124 с.

Радул С.Г.

Межкультурная компетентность преподавателя иностранного языка: содержание и структура

В статье рассматриваются теоретические аспекты исследования структуры такого понятия как «межкультурная компетентность» и раскрывается содержания ее структурных компонентов (когнитивного, культурологического, мотивационного) через систему содержательных характеристик (компетенций), определяющие предметный и функциональный смысл межкультурной компетентности преподавателя иностранного языка. Содержание межкультурной компетентности преподавателя обусловлено развитием у него совокупности профессионально важных и личностных качеств и характеристик, и имеет функциональные проявления.

Ключевые слова: *межкультурная компетентность, преподаватель иностранного языка, содержательная характеристика, структурный компонент.*

Radul S.

Intercultural competence of the foreign languages lecturer: content and structure

The article deals with theoretical aspects of the study of basic structural elements of "intercultural competence" and disclosure of the content of the main structural components: cognitive, cultural, motivational which is revealed through meaningful characteristics (competencies) that define the objective function and meaning of intercultural competence of the foreign languages lecturer.

The content of the cognitive component is characterized by a set of competencies (didactic, linguistic, informational, socio-psychological, cultural speech, methodological), which represent the linguistic knowledge and skills; professional psychological and pedagogical knowledge; professional knowledge, pedagogical knowledge of the ways of communication, psychological characteristics of students, their own self-knowledge and their own activities; projective, information and organizational skills, ability to design and organize their own professional activities.

The content of the cultural component is detailed by competencies (social, lingvo-countrystudying, communicative, social and cultural, competence of cultural exchange), providing orientation in the socio-cultural and cross-cultural spheres, understanding of cultural, social and political events in Ukraine and other countries, the ability to engage in dialogue as a way of relating to culture and society and the ability to compare their own culture with other cultures and to use the knowledge and skills in their professional activities.

The content of the motivational component is characterized by a motivational flexibility, availability of motivation achievement, professional orientation and self-realization, sustainable motivation for self-development of cross-cultural knowledge and skills aimed at business and professional communication with foreign partners, communicators.

Intercultural competence is one of the most important characteristics of the highly qualified foreign languages lecturer, his professional competence.

Key words: *content characteristics, foreign languages lecturer, intercultural competence, structural component.*

Подано до редакції 17.11.2014.